

6. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>

7. Указ Президент України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах» від 19 грудня 2000 р. № 1348/2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1348/2000>

8. Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 № 973-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.

9. Закон України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 р. № 1087-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>

10. *Зіновчук В. В.* Економічна природа псевдокооперативів і небезпека їх поширення в аграрному секторі України / В. В. Зіновчук [Електронний ресурс] // Українська кооперація. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://www.uktcoop-journal.com.ua/2010-3/num/zinovchuk.htm>

11. Класифікація організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004 : затверджено Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 р. № 97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN10242.html

12. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 338.242.4

Є.В. Нікішин
*аспірант кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»*

Формування стратегії продовольчого забезпечення регіону як фактора економічної безпеки України

У статті досліджено генезис продовольчої безпеки регіону. Показано роль продовольчого забезпечення у формуванні економічної безпеки держави. Визначено необхідність створення стратегії продовольчої безпеки регіону та її принципи. Дано визначення поняття «продовольча безпека регіону».

Ключові слова: продовольча безпека регіону, стратегія продовольчої безпеки, критерій.

Е.В. Никишин
*аспірант кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»*

Формирование стратегии продовольственного обеспечения региона как фактора экономической безопасности Украины

В статье исследован генезис продовольственной безопасности региона. Показана роль продовольственного обеспечения региона в формировании экономической безопасности государства. Определена необходимость создания стратегии продоволь-

ственной безопасности региона и ее принципы. Дано определение понятия «продовольственная безопасность региона».

Ключевые слова: продовольственная безопасность региона, стратегия продовольственной безопасности, критерий.

E. Nikishin
*PhD student of Financial and
Economic Security Management Department,
«KROK» University*

Formation of strategy of food provision of the region as economic security factor of Ukraine

The genesis of food security of the region is investigated. The role of food provision in the region in formation of the state economic security is shown. The need to create a strategy of food security of the region and its principles is identified. Definition to the concept of food security of the region is given.

Keywords: food security of the region, food security strategy, criteria.

Постановка проблеми

У всі часи питання продовольчої безпеки держави було першорядним. Сьогодні, коли наша країна стоїть на шляху глобальних політичних та економічних змін, актуальність забезпечення економічної безпеки, самостійності та незалежності країни набуває особливо важливого значення. Останнім часом проблема стабільного продовольчого забезпечення населення України є найбільш актуальною. Різке зростання індексів споживчих цін і цін виробників ускладнив економічну ситуацію в країні та знизив економічну доступність населення до продуктів харчування. Загострення ситуації з продовольчою безпекою погіршило економічну безпеку в країні. Однак вирішення цих проблем не може і не повинно відбуватися тільки на державному рівні. Міжнародні дослідження і дослідження вітчизняних учених особливо відзначають, що найважливіший вплив на стан продовольчої безпеки справляє розрив забезпеченості продовольством усередині країни на регіональному та/або індивідуальному рівні. Цей розрив відбувається або в середніх, отриманих у вигляді відносин, національних агрегатів, або в національній оцінці обстеження. Національний підхід до формування стратегії та управління продовольчою безпекою виправданий тим, що відповідальність за її стан покладається значною мірою на органи управління державою, які можуть і несуть відповідальність за достатнє забезпечення населення якісним продовольством усіх соціальних груп і територій. Однак національний підхід до продовольчої безпеки є недостатньо всеосяжним і вельми неоперативним для адекватного реагування на зміни, що відбуваються в різних регіонах такої великої країни як Україна. Це обумовлено не тільки значною різноманітністю природно-кліматичних умов, а й нерівномірністю розподілу виробничо-економічного потенціалу, наявної логістичної та соціальної інфраструктури, що різняться демографічною ситуацією і рівнем доходів населення по регіонах. Не враховується та обставина, що контроль системи продовольчого забезпечення країни, у силу її складності та за умови тісного взаємозв'язку продовольчих систем регіонів, є багатокомпонентною та мультифакторною системою, яка важко оптимізується та нормалізується для формалізації цього завдання. Тому ефективність контр-

оло та система реагування на ризики та загрози економічній безпеці повинна бути забезпечена, перш за все, на регіональному рівні.

Ці обставини актуалізують дослідження проблем продовольчої безпеки на регіональному рівні з метою виявлення специфічних для регіону факторів і механізмів функціонування, уточнення критеріїв і показників, загроз і ризиків, що впливають на її стан. Вирішення цих питань дасть змогу на регіональному рівні створити інструменти управління стратегією забезпечення продовольчої безпеки, визначити пріоритетні напрями її розвитку, створити систему оперативного контролю та ефективного реагування на загрози та ризики, щоб значною мірою гарантувати економічну безпеку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемами продовольчої безпеки в Україні почали займатися відносно недавно. Не в останню чергу це було обумовлено значним скороченням виробництва всіх видів продовольства і пов'язаним із цим небезпечним зниженням рівня споживання та якості життя населення країни. Велика кількість факторів, що впливають, низка проблем, що виникли при вивченні ситуації, загальна невивченість питання у світовій науці, зумовили ту обставину, що рівень наукового опрацювання проблем продовольчої безпеки відповідає початковому етапові наукових досліджень і не повною мірою відповідають вимогам управління системою продовольчого забезпечення. Важливість і складність проблеми визначило те, що дослідженням продовольчої безпеки займалися відомі світові вчені, серед яких слід виділити Л. Канторовича [1], Т. Мальтуса, Д. Рікардо, А. Сена [2] та інших. Питанням регулювання безпеки продовольчого забезпечення приділяли увагу українські та зарубіжні вчені. Серед українських авторів слід назвати, зокрема, Г. Балабанова, В. Гейця [3], Л. Дейнеко, Т. Кучеренко [4], І. Лукінова, Р. Маркова [5], Л. Мельника, О. Онищенко, П. Саблука, В. Семиноженко [3], В. Трегобчук та інших. Серед зарубіжних теоретиків: В. Балабанов, Є. Борисенко, Є. Серова та інші. Основи відтворювального підходу до аналізу регіональної економіки, специфіки регіональних ринків досліджені в працях А. Маршалової [6], А. Новосолова [6], В. Овчинникова [7], Б. Орлова та інших. Праці цих учених зробили істотний вклад у розроблення проблем економіки на рівні регіону, проте дослідження проблеми контролю продовольчого забезпечення мають переважно загальнодержавний характер, а тому залишаються незавершеними у своїй системі. Комплексний підхід до формування сучасної аграрної політики на рівні регіонів, забезпечення їх продовольчої безпеки та розроблення системи контролю її стану, що враховують існуючі регіональні особливості, залишається слабо розробленим. Відсутня або існує фрагментарно науково обґрунтована система прийняття рішень щодо забезпечення продовольчої безпеки, включаючи оцінку ефективності обраної стратегії та аналізу можливих її наслідків. Немає єдності в підходах з питань забезпечення національної та регіональної продовольчої безпеки, не завжди є розуміння, що продовольча безпека – це основоположна компонента економічна безпека. Тому проблеми регулювання розширеного відтворення в агропромисловому комплексі та економічній політиці не знаходять належного місця в державній стратегії.

Незавершеність наукових розробок, недостатнє обґрунтування ролі державного регулювання продовольчого забезпечення на регіональному рівні підтверджують актуальність теми статті.

На наш погляд, поняття продовольчої безпеки в працях вітчизняних і зарубіжних вчених і документах міжнародних організацій, недостатньо розкриває сутність цього складного поняття.

Таблиця 1

**Поняття продовольчої безпеки в працях вітчизняних
і зарубіжних учених і документах міжнародних організацій**

Поняття продовольчої безпеки	Джерело
Продовольча безпека – це стан, при якому всі люди тієї чи іншої країни в кожен момент часу мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої в кількісному відношенні і поживної їжі, що відповідає їх потребам і необхідної для ведення активного та здорового способу життя	[8, с. 6]
Продовольча безпека держави (на відміну від її продовольчої небезпеки) визначається таким становищем продовольчого ринку кожного регіону країни протягом тривалого часу, коли пропозиція продовольства перевищує науково обгрунтовану (медично рекомендовану) потребу населення в продуктах харчування, а ринкова вартість науково обгрунтованого (медично рекомендованого) раціону є нижче гарантованого державою мінімального доходу населення	[5, с. 91]
Стан продовольчої безпеки країни визначається наявністю на національному продовольчому ринку достатньої кількості продовольства (незалежно від місця його виробництва)	[9, с. 156; 10, с. 29]

Джерело: складено автором на підставі [5; 8; 9]

Наведені в таблиці 1 та багато інших визначень продовольчої безпеки виходять зі спроби дати визначення цього терміна для країни в цілому і не охоплюють усі основні принципи досягнення продовольчої безпеки, що виділяються в Плані дій Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства в Римі в 1996 р.: доступність, автономність, надійність і стійкість. Тільки в одному з наведених у таблиці 1 визначенні зроблено спробу пов'язати продовольчий ринок кожного регіону країни з продовольчою безпекою держави в цілому. Таке визначення не зовсім повно враховує всі фактори, що визначають продовольчу безпеку, оскільки продовольчі ринки регіонів у своїй сукупності не становлять продовольчу безпеку країни і не вичерпують її. Для визначення поняття «продовольча безпека» необхідно враховувати, що національна економічна система складається з економічних систем регіонів, що створюють державу. Тому продовольча безпека забезпечується загальним станом економічної безпеки країни та формується як інтегральна сума систем продовольчої безпеки її регіонів. Неможливо упускати важливі складові продовольчої безпеки: інфраструктуру, яка забезпечує діяльність АПК, соціально-економічний стан суспільства, купівельну спроможність населення, участь держави у формуванні політики продовольчої безпеки тощо. За минулі після Всесвітньої зустрічі в Римі роки набула глобального значення проблема якості продуктів і збалансованості харчування згідно з науково обгрутованими медичними нормами. У визначеннях також упускається винятковість ролі державної підтримки сільського господарства, яка ні за яких умов не може бути замінена іншими видами підтримки та фінансування. Доводиться визнати, що визначення продовольчої безпеки остаточно не сформульовано. Тим не менш, поняття продовольчої безпеки регіону необхідно подати для формулювання принципів стратегії продовольчої безпеки та регулювання продовольчого ринку.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Дослідження системи продовольчого забезпечення регіонального рівня як складової частини економічної безпеки є актуальною та мало розробленою науково-методологічною проблемою і полягає у формулюванні визначення поняття «продовольча безпека регіону», виявлення основних критеріїв і розроблення принципів системи контролю її стану.

Формулювання цілей статті

Мета наукової статті полягає в обґрунтуванні необхідності створення теоретичних основ контролю системи продовольчого забезпечення на регіональному рівні та визначенні поняття «продовольча безпека регіону».

Вклад основного матеріалу дослідження

Подальше існування і розвиток України як держави неможливе без створення і здійснення комплексної цілеспрямованої системи забезпечення економічної безпеки. Продовольча безпека є основоположною складовою економічної безпеки країни. Важливим у розумінні проблеми і місця продовольчої безпеки є та обставина, що продовольча безпека країни – це інтегральна сума продовольчої безпеки регіонів. Важливість проблеми регіональної продовольчої безпеки на Україні серйозно недооцінюється. Однією з основних причин є те, що на національному рівні проблема управління системою продовольчої безпеки не є одним із пріоритетних напрямів державної політики. Проект Закону України «Про продовольчу безпеку України» був відхилений Верховною Радою України, але замість нього іншого подібного законопроекту прийнято не було. Отже, питання контролю продовольчої безпеки на рівні регіону законом не врегульовано.

Неминучий при зміні суспільно-економічного ладу перехідний період до різноукладної економіки з низки причин призвів сільське господарство України до глибокої кризи. Ця криза була зумовлена недосконалістю і непослідовністю фінансово-кредитної політики держави; недоліками і непрозорістю законодавства в податковій політиці; самоусунення держави від вирішення проблем, пов'язаних із монополістичним диктатом посередників, великих торгових мереж і переробних підприємств; несвоєчасними розрахунками держави із сільськогосподарськими товаровиробниками за продукцію, що позбавляло їх оборотних коштів, змушуючи продавати частину продукції за викидними цінами, або частина отриманих коштів знецінювалась інфляцією; ціновим диспаритетом між цінами на сільськогосподарську та промислову продукцію для АПК. До причин макроекономічного рівня додалися прорахунки стратегічного управління. Особливо негативно позначилося різке зниження продуктивності в агропромисловому секторі при ліквідації великих товаровиробників і перенесення основного виробництва у сферу невеликих і дрібних господарств, позбавлених необхідної техніки та інфраструктури. Наслідком цього стало різке зниження врожайності та виробництва сільгосппродукції. Яскравим прикладом цього є овочівництво захищеного ґрунту, яке раніше забезпечувало значну частину потреби населення регіону. Фахівці зазначають: «Розширення площ різноманітних теплиць і парників у приватному секторі у 2009 році до 2,36 тис. га з недосконалими технологіями та низькою врожайністю в 3 кг/м² у фермерських господарствах та 9,5 кг/м² – у господарствах населення проти 30-35 кг/м² на високотехнічних великих підприємствах не забезпечує зростаючої потреби в продукції захищеного ґрунту, яка до того ж має низьку якість» [4, с. 23]. Аналогічне, більш разуче по відмінності в рівнях продуктивності, становище є в інших галузях АПК. Характеризуючи стан сільського господарства, В. Геєць та В. Семиноженко зазначають: «Протягом 15 років відбулося скорочення більш ніж на третину обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва. У 1990 р. поголів'я великої рогатої худоби становило 25194,8 тис. голів, а у 2007 р. вже 6175,4 тис. голів. Виробництво сільськогосподарської продукції ледь досягає 60% рівня 1990 року. ... Виробництво м'яса за цей час скоротилось з 4,4 до 2,5 млн. тонн, молока – з 24,2 до 13,6 млн. тонн, яєць – з 17,2 до 12,7 млн. шт.» [3, с. 45]. Ці дані підтверджує динаміка тваринництва Київської області (рисунок).

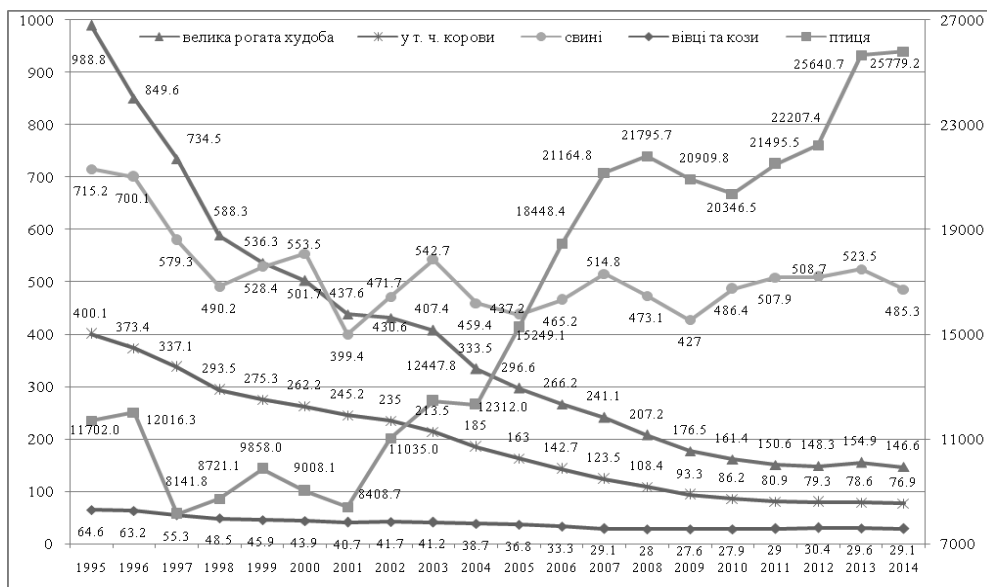

Рис. Динаміка поголів'я худоби по Київській області в 1995-2014 рр.

Джерело: Сільське господарство. Тваринництво (1995-2013 рр.) [11]

Скорочення поголів'я худоби свідчить про глибоку кризу, у якій опинилося сільське господарство. Нерівномірність графіка поголів'я свиней, де ріст поголів'я систематично змінюється різким спадом, також говорить про відсутність у цій галузі тваринництва стабільного розвитку, який у будь-який момент може обернутися кризою. Натомість у птахівництві останніми роками спостерігається тенденція до розвитку, що відображає зростання попиту населення на дешевий і поживний, але малокалорійний продукт при вирощуванні якого часом використовуються корма, що містять не завжди безпечні для здоров'я людини добавки.

Зниження продовольчої безпеки України підтверджують незалежні дослідження міжнародних організацій та агентств. Згідно з Рейтингом країн світу за рівнем продовольчої безпеки в травні 2014 Україна з індексом 56,4 перебувала на 52 місці зі списку 109 країн, опинившись нижче таких бідних країн світу як Болгарія і Колумбія [12]. Проведений агентством аналіз трьох основних груп показників продовольчої безпеки для України представлений у таблиці 2.

Таблиця 2

Індекс продовольчої безпеки в Україні по роках

	Бал / 100			Рейтинг / 109		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Загальний бал	58,4	58,0	56,4	50	50	52
доступність	55,6	55,5	58,7	53	53	50
наявність	58,0	57,4	50,6	45	48	65
якість і Безпека	66,1	65,7	66,7	=40	=45	42

Джерело: за даними EIU Global Food Security Index – 2014 [12]

Відповідно до даних таблиці, становище з продовольчою безпекою в Україні поступово погіршується, знизилась наявність продуктів харчування, наслідком чого є останнє місце серед європейських країн [12]. Це свідчить про нестабіль-

ність ситуації з продовольством у країні. Стабільне функціонування регіональних АПК служить здійсненню стратегічної мети – забезпечення продовольчого ринку необхідним обсягом якісних і доступних продуктів харчування для всіх верств населення на національному рівні.

Підвищення ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств усіх форм власності неможливе без радикального збільшення продуктивності праці, підвищення врожайності, енергозабезпеченості та кількості сільгосптехніки, застосування вимог сівозмін, створення та розвитку логістичних і торговельних інфраструктур. Динамічний розвиток цих складових є вищим економічної можливості та стратегічної перспективи як окремих сільськогосподарських виробників, так і великих їх об'єднань. Держава зобов'язана брати на себе роль розробника стратегії та шляхів економічного, технічного і соціального розвитку аграрного сектору економіки. Політика держави у сфері сільського господарства повинна бути комплексним втіленням виробленої збалансованої стратегії, супроводжуватися системними структурними перетвореннями, а не обмежуватися тимчасовою або частковою підтримкою окремих компонентів продовольчого забезпечення регіону чи країни.

Розширене відтворення регіонального АПК повинно супроводжуватися вирішенням соціальних та екологічних проблем. Низький рівень життя, який ініціює відтік працездатного населення з сільської місцевості в міста, старіння населення, вимирання сіл, недостатня кваліфікація працівників і супутні проблеми роблять першочерговими та необхідними завдання соціального розвитку села. Зниження агротехнічної культури обробки землі, малоземельність великої частини підприємств АПК, порушення вимог сівозміни, скорочення, а подекуди й зникнення сортових насінницьких станцій, племінного тваринництва, агрохімічних станцій робить розвиток цих напрямів забезпечення сільського господарства гостро необхідними. Перелічені напрями в сучасних умовах ринкової економіки епохи глобалізації повинні розвиватися з дотриманням основних фундаментальних принципів:

- державна програмна підтримка сільгосптоваровиробників усіх форм власності та обсягів виробництва;
- забезпечення сільському населенню регіону належного рівня життя та платоспроможності не нижче рівня населення міст;
- відтворення і розвиток соціально-культурної інфраструктури, комунально-побутового та медичного забезпечення сільських поселень;
- формування в регіонах необхідної інфраструктури у світлі вимог економічної, продовольчої та екологічної безпеки;
- подолання негативних тенденцій у диференціації розвитку, як різних регіонів, так і різних сільських територій шляхом створення необхідних соціально-економічних і юридично-правових засад забезпечення соціального консенсусу;
- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, конкурентоспроможності його продукції відповідно до вимог продовольчої безпеки регіону та країни в цілому.

При визначенні поняття «продовольча безпека регіону» певні труднощі викликає та обставина, що в науковій літературі немає однозначно встановленого розуміння терміна «регіон». На думку А.С. Маршалової та А.С. Новосолова, «регіон є не тільки підсистемою соціально-економічного комплексу країни, а й відносно самостійною його частиною із закінченим циклом відтворення, особливими формами прояву стадій відтворення та специфічними особливостями протікання соціальних і економічних процесів» [8, с. 25]. Вважаємо, що таке визначення найбільш повно відповідає розумінню відносної господарської

відокремленості та самостійності регіону як структурної економічної одиниці держави. Особливості економіки регіону дають такі аспекти: кожній території властиве своє сполучення природних ресурсів (ПР), між якими існують стійкі взаємозв'язки. Зміна одного ПР може спричинити зміну інших, тому треба враховувати всю їх сукупність. Величина ПР є динамічною і змінюється в процесі освоєння. Різні типи освоєння забезпечують різну економічну та екологічну ефективність освоєння. Динаміка природного ресурсного потенціалу має часові періоди, протягом яких ПР достатньо для розвитку, але часом їх буває недостатньо. Ці властивості обумовлюють власну системність та особливості економіки регіону. Необхідність оцінки ПР та принципи такої оцінки були викладені в роботах лауреата Нобелівської премії Л. Канторовича, який особливу увагу приділяв оцінці земельних і водних ресурсів, урахуванню цих показників у цінах на сільськогосподарську продукцію [1, с. 115-123]. Недооцінка регіональних особливостей призводить до результату, який вітчизняні економісти визначають так: «Характерною рисою сучасного стану сільського господарства є деформована структура сільськогосподарського виробництва з позицій регіональних особливостей раціонального використання продуктивних сил» [13, с. 40]. Тому виокремлення економічних особливостей регіону, встановлення системного взаємовпливу чинників ПР повинно бути одним із завдань для побудови системи продовольчої безпеки та її стратегії.

У результаті дослідження аспектів проблем продовольчої безпеки регіону необхідно дати таке визначення: продовольча безпека регіону – такий стан взаємопов'язаних систем виробництва, зберігання і розподілу основних продуктів харчування, який при стратегічній державній підтримці та управлінні, врахуванні особливостей використання природних ресурсів і продуктивних сил регіону, у своїй сукупності здатен протягом усіх циклів відтворення сільськогосподарської продукції, незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз та соціально-економічного стану, забезпечувати стабільність розвитку, відносну економічну автономність і такий рівень споживання життєво важливих продуктів харчування, який гарантує потреби здорового та активного життя, відповідає рекомендованим медичним нормативам обсягу, якості та раціону споживання за умови фізичної та економічної доступності продовольства всім верствам населення.

Такий підхід вважаємо найбільш комплексним, оскільки він враховує не лише особливості виробництва і логістики продукції АПК в умовах ринкової кон'юнктури, а й соціально-економічний стан суспільства, яке за всіх умов повинно мати доступ до якісних продуктів харчування. На взаємозв'язок функціонування всієї економіки і достатнього харчування вказував економіст, лауреат Нобелівської премії Амарг'я Сен: «Недоїдання і голод є результат функціонування всієї економіки, а не тільки виробництва продовольства і сільськогосподарської діяльності» [2, с. 11]. Тому стратегія продовольчого забезпечення повинна бути складовою загальнодержавної економічної стратегії.

Висновки

Продовольча безпека регіону є важливою базовою складовою національної економічної безпеки, оскільки від її стану залежать усі без винятку інші складові безпеки. Аналіз показує, що системі контролю продовольчої безпеки регіону приділяється недостатня увага. Пріоритетними напрямками досліджень залишаються макро- (світовий), мезо- (регіони світу) і державні рівні забезпечення продовольчої безпеки та їх внесок в економічну безпеку світу. При цьому специфічні особливості формування та функціонування продовольчих комплексів регіонів розроблені недостатньо.

Генезис поняття «продовольча безпека» доводить, що наростаючі проблеми у сфері забезпечення продовольством вимагають трансформації та подальшого вдосконалення систем виробництва і забезпечення продовольством, а також контролю системи пов'язаних із ними процесів. Контроль продовольчої безпеки регіону є цілісним, складним, централізованим комплексом заходів, спрямованих на виявлення фундаментальних показників, які характеризують стан складових продовольчої безпеки та структур, що забезпечують діяльність із розроблення та впровадження стратегії регулювання продовольчого ринку регіону.

Литература

1. Канторович Л. В. Экономический расчет наилучшего использования ресурсов / Л. В. Канторович. – М. : Издательство АН СССР, 1960. – 348 с.
2. Амартья К. Сен. Экономическая взаимосвязь и мировая продовольственная проблема / Сен К. Амартья // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – № 2. – С. 8-15.
3. Гесць В. М., Семиноженко В. П., Кваснюк Б. Є. Національна стратегія розвитку «Україна – 2015» / Український форум. – К. : 2008. – 74 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.semynozhenko.net/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf>
4. Кучеренко Т. Развитие овощеводства защищенного грунта в Украине / Т. Кучеренко // Овощеводство. – 2010. – № 6. – С. 21-25.
5. Марков Р. В. Вплив кон'юнктури ринку зерна на продовольчу безпеку регіону / Р. В. Марков // Культура народів Причорномор'я. – 2010. – № 191. – С. 88-94.
6. Маршалова А. С. Основы теории регионального воспроизводства / А. С. Маршалова, А. С. Новоселов. – М. : Экономика, 1998. – с. 192.
7. Овчинников В. Н. Экономическая модернизация России: макроэкономическая динамика и региональное развитие / В. Н. Овчинников. – Ростов-на-Дону : Изд-во РГУ, 2006. – 368 с.
8. FAO. 1996. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. World Food Summit 13-17 November 1996. – Rome. – 36 p.
9. Голубь Н. И. Продовольственная безопасность – важнейший фактор стабилизации АПК / Н. И. Голубь // Проблемы совершенствования управления в АПК : м-лы юбилейной научно-практической конференции. – Воронеж : ВГАУ, 1998. – С. 155-157.
10. Коваленко Н. Я. Экономика сельского хозяйства с основами аграрных рынков. Курс лекций / Н. Я. Коваленко. – М. : Ассоциация авторов и издателей ТАНДЕМ; ЭКМОС, 1998. – 448 с.
11. Статистична інформація. Сільське господарство. Тваринництво (1995-2013 рр.). / Головне управління статистики у Київській області. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua/content/p.php3?c=104&lang=1>
12. EIU Global Food Security Index-2014 / [Електронний ресурс] : Economist Intelligence Unit. – Назва з екрана — Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/global-food-security-index>
13. Бойко В. І. Формування продовольчих ресурсів в Україні: регіональний аспект / В. І. Бойко, О. А. Козак // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 37-40.

УДК 330.342:378.1

М.Р. Терованесов

*кандидат технічних наук, доцент, декан факультету
«Інфраструктура та економіка залізничного транспорту»,
Донецький інститут залізничного транспорту*

Оцінка результативності вищої освіти

Статтю присвячено проблемам підвищення якості вищої освіти за рахунок нівелювання негативних наслідків інерційних процесів. Запропоновано використовувати індикатор інерційності для оцінювання результативності вищої школи за економічними критеріями.

Ключові слова: вища освіта, результативність, інерційність, індикатор, економічні критерії.